

Şirin su ehtiyatlarına qarşı erməni terroru ekoloji cinayətdir

Azərbaycanın səth sularının əsasını çay suları təşkil edir. Bunun 65 faizi qonşu ölkələrin ərazilərindən axıb gələn tranzit, 35 faizi isə yerli çayların hesabına formalaşır. Tranzit çaylar Azərbaycan ərazisinə daxil olana qədər, Ermənistan və Gürcüstan ərazilərində sənaye və məişət tullantıları ilə çirklənməyə məruz qalır. Nəticədə, suyun tərkibində biogen maddələrin miqdarı normadan dəfələrlə artıq olur və vətəndaşlarımızın sağlamlığı üçün təhlükə törədir.

Elm və Təhsil Nazirliyi Coğrafiya İnstitutunun hidrologiyası və su ehtiyatları şöbəsinin müdiri, coğrafiya elmləri doktoru Rza Mahmudov XQ-yə bildirdi ki, Gürcüstan ərazisində Xrami çayına qovuşan Debed çayı Ermənistanın

Araz çayında yaranan ekoloji vəziyyət isə daha təhlükəlidir. Kiçik Qafqazın Cənub – Şərq yamacından axan çayların əksəriyyəti Azərbaycanın ikinci ən böyük çayı olan Arazı təşkil edir. Qacaran – Qafan, Mehri – Leyvaz, Zodaş – Cermuk/Amulsar filiz-mədən rayonları bu ərazidə yerləşir. Təkcə onu demək kifayətdir ki, Qacaran yatağında illik emal gücü 12,8 milyon ton filizdir. Burada kükürd tərkibli zəhərli maddələr ətraf mühit üçün təhlükədir. Qafanda isə illik emal gücü 50-65 min unsiya qızıldır. Burada isə kimyəvi maddə kimi flotasiya reagentləri tətbiq olunur.

Çayın sol qollarından biri olan Zəngi (Razdan) öz suyunun çirklənmə dərəcəsinə görə, Ermənistanda ilk sıradadır. Dağ-mədən sənayesi tullantıları, İrəvandan axan və şəhərin çirkabını özündə daşıyan Zəngi çayı Arazı ölü çaya çevirir.

R. Mahmudov bildirdi ki, Ermənistan ərazisində kəskin çirklənməyə məruz qalan çaylardan biri də Oxçuçaydır: “Çaydan götürülmüş su nümunələrində mis, molibden, manqan, dəmir, sink, xrom və s. kimi ağır metalların miqdarı normadan dəfələrlə artıqdır. Eyni zamanda, çayda bioloji varlıqların kütləvi məhv olması faktları bir daha təsdiq edir ki, onun suları Ermənistan ərazisindəki dağ-mədən sənayesinin tullantıları ilə hədsiz dərəcədə çirkləndirilir. Bu da onu göstərir ki, Oxçuçay, əslində, sənaye tullantılarını Ermənistanın bu bölgəsindən uzaqlaşdıran kollektor rolunu oynayır”.

Onu da qeyd edək ki, Oxçuçay o qədər zəhərlənib ki, burada heç bir canlı yaşamır. Onun suyundan suvarmada istifadə edildiyi Zəngilan rayonu ərazisində torpaqlar da zəhərlənib. Bu gün Zəngilanın allüvi-

al-çəmən torpaqlarının 1–1,5 metr dərinliyində Qacaran və Qafan müəssisələrinin zəhərli maddələri toplanıb.

Yada salaq ki, ərazilərimiz işğaldan azad edildikdən sonra Oxçuçayın suyunun çirklənmə səviyyəsinin müəyyənləşdirilməsi məqsədilə monitorinqlər keçirilib. Bu zaman suyun rəngində ciddi dəyişikliklər və kəskin qoxu müşahidə edilib. Zəngilan rayonunun Şayıflı kəndində Oxçuçayda quraşdırılmış yeni nəsil avtomat hidroloji stansiyalardan ötürülən məlumatların təhlili də çirklənmənin artdığını təsdiqləyir.

Bundan başqa, Əkərək mis-molibden kombinatının ağır metal tərkibli mədən tullantıları Kərçivan çayı vasitəsilə Araz çayına axıdılır. Kombinatin Davazam tullantı anbarının suyu Araz çayına tökülür. Çirkləndiricilər tənəffüs problemləri, nevroloji və xərçəng də daxil olmaqla bir sıra xəstəliklər yaradır. Eyni zamanda, Cənubi Qafqaz regionu üçün vacib içməli su mənbəyi olan Bərgüşad çayı da ciddi şəkildə

çirklənir. Bu onu göstərir ki, Hayastanın dağ-mədən sənayesi Azərbaycanın ekosisteminin sıradan çıxmasına səbəb olur. Ermənistanın ərazisindən keçərək ölkəmizə daxil olan çay sistemlərində suyun keyfiyyəti, məişətdə istifadəsi və irriqasiyada tətbiqi beynəlxalq standartlara uyğun deyil.

Hayastanın ərazisində fəaliyyət göstərən dağ-mədən müəssisələrindən atılan zərərli kimyəvi maddələr öz növbəsində transsərhəd çayların suları ilə Araz və Kür çaylarına, oradan isə Xəzər dənizinə tökülür. Və dünyanın bu nadir gölünün ekologi-yasına ciddi təhdidlər yaradır. Bu isə problemin global miqyasla keçdiyini göstərir.

R. Mahmudov sonda dedi ki, Azərbaycanı Kür çayı vasitəsilə daxil olan sular həm də Gürcüstan ərazisində çirkləndirilir: “Bu çaya, əvvəlcə Gürcüstanın Axalsix, Borjomi, Xaşuri, Kareli, Qori, Kaspi şəhərlərinin və çayın sahilində olan digər yaşayış məntəqələrinin sənaye müəssisələri və kommunal-məişət tullantıları axıdılır.

Daha sonra Tbilisi şəhəri daxilində axan Kür daha ciddi çirklənməyə məruz qalır. Tbilisidə küçələrin leysan kollektorları şəhərin bir çox sənaye müəssisələrinin (dəri istehsalat birlikləri, avtomobil təmiri, elektrik qaynağı, kənd təsərrüfatı maşınları, cihazqayırma, avtomobil parkları və xəstəxanalar) çirkabı birbaşa Kürə axıdır. Şəhər daxilində çayın qəbul etdiyi kiçik qolların (Xevdzmara, Vere, Diqmul, Loçino) çirklənmə dərəcəsi Kürün özündən də çoxdur. Sonra çay Rustavi şəhərindən keçir və burada da şəhərin sənaye və kanalizasiya suları ilə çirklənir”.

Beləliklə, Gürcüstan və Ermənistan ərazilərindən təmizlənmədən birbaşa axar su hövzələrinə axıdılan məişət tullantıları və çirkabın təsiri nəticəsində Kür çayı və onun qollarında biogen maddələrin miqdarı normadan dəfələrlə artıq olur. Bu, regionda və ondan kənarda yaşayan insanların sağlamlığına təhlükə törədir. Sahilboyu ərazilərdə torpaqların kənd təsərrüfatı üçün istifadəsini yararsız hala salır. Həm çaylarda, həm də Xəzər dənizində yaşayan canlıların məhvinə səbəb olur.

Bu məsələyə Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev ADA Universitetində “Yeni dünya düzəninə doğru” mövzusunda beynəlxalq forumda çıxışı zamanı toxundu. Dövlətimizin başçısı dedi ki, Azərbaycan və Ermənistan arasında saziş imzalananda və imzalandığı təqdirdə əlbəttə ki, əməkdaşlığın başlanılmasına heç bir maneə qalmayacaq: “Biz Ermənistan tərəfinin mövqeyini gözləyəcəyik. Bu baş versə, jurnalistlər və ziyalıların mübadilə səfərləri, transsərhəd çaylarla bağlı sessiyalar kimi kiçik addımlar atıla bilər, çünki bu məsələ Azərbaycanı ciddi narahat edir. Çünki Ermənistan Araz çayını çirkləndirir və yeri gəlmişkən, Azərbaycan istiqamətində Kür çayı məsələsi müvafiq şəkildə müzakirə olunmalıdır”.

Pünhan ƏFƏNDİYEV
XQ